קיצור שלחן ערוך — דיני ברכת בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה ושהכל

עַל פֵּרוֹת הַגְּדֵלִים בָּאִילָן, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וְעַל פֵּרוֹת הַגְּדֵלִים בָּאֲדָמָה, וְהֵם כָּל מִינֵי לִפְתָּן וִירָקוֹת וְקִטְנִיּוֹת וְטָאטָארְקֵע (תִּירָס) וַעֲשָׂבִים, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְלֹא נִקְרָא אִילָן, אֶלָּא זֶה שֶׁהָעֲנָפִים שֶׁלּוֹ נִשְׁאָרִים גַּם בַּחֹרֶף וּמוֹצִיא אַחַר כָּךְ עָלִים מִן הָעֲנָפִים, וַאֲפִלּוּ הֵם דַּקִּין כְּגִבְעוֹלֵי פִּשְׁתָּן. אֲבָל אִם הָעֲנָפִים כָּלִים לְגַמְרֵי בַּחֹרֶף וְאֵינוֹ נִשְׁאָר רַק הַשֹּׁרֶשׁ, לֹא נִקְרָא אִילָן, וּמְבָרְכִין עַל הַפֵּרוֹת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ג)

עַל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּמוֹ בָּשָׂר, דָּגִים, חָלָב, גְּבִינָה, וְכֵן עַל כָּל מִינֵי מַשְׁקִים, חוּץ מִן הַיַּיִן וְשֶׁמֶן זַיִת, מְבָרְכִין שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ. וְתֵבַת נִהְיָה, יֵשׁ לוֹמַר הי"ד בְּקָמַץ.

כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת (שְׁוָואמֶען) אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדֵלִין מִלַּחְלוּחִית הָאָרֶץ, יְנִיקָתָן אֵינָהּ מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מִן הָאֲוִיר, וְלָכֵן אֵינָן נִקְרָאִין פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל (ר"ד).

אֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לְאָכְלוֹ חַי וְגַם הַדֶּרֶךְ הוּא לְאָכְלוֹ חַי. אֲבָל אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לְאָכְלוֹ חַי אֶלָּא מְבֻשָּׁל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טוֹב לְמַאֲכָל גַּם כְּשֶׁהוּא חַי, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָתוֹ אֶלָּא כְּשֶׁאוֹכְלוֹ מְבֻשָּׁל. אֲבָל אִם אוֹכְלוֹ חַי, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. וְכָבוּשׁ הֲרֵי הוּא כִּמְבֻשָּׁל. וְלָכֵן עַל כִּרוּב (קְרוֹיט) כָּבוּשׁ מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן מָלִיחַ הוּא כִּמְבֻשָּׁל לְעִנְיָן זֶה.

עַל הַצְּנוֹן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן עַל שׁוּמִים וּבְצָלִים כְּשֶׁהֵן רַכִּין וְדַרְכָּן לְאָכְלָן חַיִּין, אַף עַל פִּי שֶׁעַל פִּי הָרֹב אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן רַק עִם פַּת, מִכָּל מָקוֹם גַּם אִם אוֹכְלָן בִּלֹא פַּת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. אֲבָל אִם הִזְקִינוּ, שֶׁהֵם חֲרִיפִים מְאֹד, וְאֵין דַּרְכָּן לְאָכְלָן חַיִּין, מִי שֶׁאָכְלָן חַיִּין, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל.

דְּבָרִים שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר כְּשֶׁהֵם חַיִּין מִכְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִין, שֶׁהַבִּשּׁוּל מְגָרֵעַ אוֹתָן, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן מְבֻשָּׁלִין אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּשְּׁלָן עִם בָּשָׂר וְעַל יְדֵי הַבָּשָׂר נִשְׁתַּבְּחוּ, מִכָּל מָקוֹם אָז הַבָּשָׂר הוּא הָעִקָּר, וְאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם בִּשְּׁלָן בְּאֹפֶן שֶׁהֵן הָעִקָּר וּמִכָּל מָקוֹם נִשְׁתַּבְּחוּ, כְּגוֹן שֶׁטִּגְּנָן בְּשֶׁמֶן אוֹ בִּדְבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן הַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן, דְּמַה לִּי אִם נִתְבַּשְּׁלוּ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁמֶן וּדְבַשׁ (ר"ה).

מִינֵי פֵּרוֹת הַגְּרוּעִים, הַגְּדֵלִים עַל אֲטָדִים וְקוֹצִים אוֹ בְּשֹׂאָר אִילָנוֹת שֶׁיָּצְאוּ מֵאֲלֵיהֶן וְלֹא נַטְעוּ לְהוּ אֱנָשִׁי, כְּמוֹ תַּפּוּחֵי יַעַר וְכַדּוֹמֶה, שֶׁכְּשֶׁהֵם חַיִּין אֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְּׁלָן אוֹ טִגְּנָן בְּדְבַשׁ וְסָכָר וְהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. אֲבָל לוּזִין (האַזעלנוס) אַף עַל פִּי שֶׁגְּדֵלִים בַּיַּעַר, חֲשׁוּבִים הֵם, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ג).

עֲשָׂבִים הַגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם בְּלִי זְרִיעָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאֵכֶל חַיִּין, וַאֲפִלּוּ בִּשְּׁלָן וְהוּא מַאֲכָל חָשׁוּב, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֵין זוֹרְעִין אוֹתוֹ, אֵינוֹ חָשׁוּב כְּפֵרִי וּמְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל. אֲבָל חַסָּה [סָעלַאט] וְכַדּוֹמֶה שֶׁנִּזְרָע, מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְגַם בַּעֲשָׂבִים הַגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן, אִם יֵשׁ בָּהֶם פֵּרוֹת חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן יָאגְדֶעס וּמָאלִינֶעס מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עִקַּר הַפֵּרִי, אֵינוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ הַפֵּרִי עַצְמוֹ, אֶלָּא יוֹרֵד מַדְרֵגָה אַחַת, שֶׁאִם הוּא פְּרִי עֵץ, מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְאִם הוּא פְּרִי הָאֲדָמָה, מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל שֶׁהַכֹּל. וְלָכֵן אִילַן צְלָף (קאפערנבוים) שֶׁהֶעָלִין שֶׁלּוֹ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְיֵשׁ בָּעָלִים כְּמִין תְּמָרִים בּוֹלְטִים, כְּמוֹ בָּעָלִים שֶׁל עֲרָבָה, וְאֶבְיוֹנוֹת הֵן עִקַּר הַפֵּרִי, וְקַפְּרִיסִין הֵן הַקִּלְפָּה שֶׁסְּבִיב הַפֵּרִי, כְּמוֹ קְלִפּוֹת הָאֱגוֹזִים, וְרָאוּיִים גַּם כֵּן לַאֲכִילָה, עַל הָאֶבְיוֹנוֹת שֶׁהֵן עִקַּר הַפֵּרִי, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וְעַל הָעָלִין וְעַל הַתְּמָרוֹת וְעַל הַקַּפְּרִיסִין, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְכֵן עֲלֵי וֶרֶדִים (ראזענבלעטער) שֶׁנִּרְקְחוּ בִּדְבַשׁ וְסָכָר, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁגְּדֵלִים בָּאִילָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עִקַּר הַפֵּרִי. וְכֵן קְלִפּוֹת תַּפּוּחֵי זָהָב שֶׁנִּרְקְחוּ

בִּדְבַשׁ וְסָכָר, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְעַל קְלִפּוֹת קִשּׁוּאִין שֶׁמְּטַגְּנִין בִּדְבַשׁ וְסָכָר, מְבָרְכִין שֶׁהַכֹּל. וְעַל הַשַּׁרְבִיטִין מֵהַקְּטָנִיּוֹת שֶׁזּוֹרְעִין בַּשָּׂדוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתוּקִים, אִם אֲכָלָן בִּלֹא הַקְּטָנִיּוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. וְאֵלּוּ שֶׁזּוֹרְעִים בַּגִּנּוֹת עַל דַּעַת לְאָכְלָן חַיִּין בְּשַׁרְבִיטֵיהֶן, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאוֹכֵל הַשַּׁרְבִיטִין לְחוּד, יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ד).

גַּרְעִינִין שֶׁל פֵּרוֹת אִם הֵם מְתוּקִים, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲבָל גַּרְעִינִים הַמָּרִים אֵינָם נֶחְשָׁבִים כְּלָל, וְאִם אוֹכְלָן כָּךְ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְאִם מִתְקָן עַל יְדֵי הָאוֹר וְכַדּוֹמֶה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל.

שְׁקֵדִים הַמָּרִים, כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים שֶׁאָז עִקַּר אֲכִילָתָן הִיא הַקְּלִפָּה שֶׁאֵינָהּ מָרָה, וְעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וּכְשֶׁהֵן גְּדוֹלִים שֶׁאָז עִקַּר הָאֲכִילָה הוּא מַה שֶּׁבִּפְנִים וְהוּא מַר, אִם אוֹכְלָן כָּךְ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל. אֲבָל אִם מִתְקָן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר, כֵּיוָן דַּפְּרִי נִינְהוּ וְגַם עַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב). שְׁקֵדִים הַמְחֻפִּין בְּסֻכָּר אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּכָּר הוּא הָרֹב, מִכָּל מָקוֹם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וְקַלְמוּס הַמְחֻפֶּה בְּסֻכָּר מְבָרְכִין רַק שֶׁהַכֹּל כִּי הַקַּלְמוּס אֵינוֹ פְּרִי.

פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמַר בִּשּׁוּלָן עַל הָאִילָן, אֲפִלּוּ בִּשְׁלָן אוֹ טִגְּנָן בִּדְבַשׁ וְכַדּוֹמֶה, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ לְטַגֵּן פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ, בִּדְבַשׁ אוֹ סֻכָּר, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. אַף עַל אֶתְרוֹג מְטֻגָּן בִּדְבַשׁ אוֹ בְּסֻכָּר יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

נוֹבְלוֹת, וְהֵן פֵּרוֹת שֶׁנִּשְׁרְפוּ מִן הַחֹם וְנָבְלוּ וְנָפְלוּ מִן הָאִילָן קֹדֶם שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁנִּתְקַלְקֵל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו רַק שֶׁהַכֹּל. וְכֵן פַּת שֶׁעִפְּשָׁה וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְקַלְקֵל קְצָת מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם נִתְקַלְקְלוּ לְגַמְרֵי עַד שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כְּלָל. וְכֵן חֹמֶץ גָּמוּר (שֶׁמְּבַעְבֵּעַ כְּשֶׁשּׁוֹפְכִין אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ) אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל. וְאִם עֵרְבוֹ בְּמַיִם עַד שֶׁרָאוּי לִשְׁתִיָּה מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל.

וְיֵשׁ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ שֶׁאֵינָן מִתְבַּשְּׁלִים לְעוֹלָם עַל הָאִילָן, אֶלָּא אַחַר שֶׁנּוֹטְלִין אוֹתָן מִן הָאִילָן מַנִּיחִין אוֹתָן בְּתוֹךְ קַשׁ וְתֶבֶן וְכַדּוֹמֶה וְעַל יְדֵי כָךְ מִתְבַּשְּׁלִין, כְּגוֹן הָאֲגָסִים הַקְּטַנִּים (אַשְׁרִיצֵן) כֵּיוָן שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב ר"ד)

יֵשׁ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא שְׂרָף בְּעָלְמָא כָּנוּס בְּתוֹךְ הַחֲרָצָנִים (וְנִקְרָאִים קָאלִינָעס) וְאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה אֶלָּא מוֹצְצִין אוֹתָן וְזוֹרְקִין הַקְּלִפּוֹת, מְבָרְכִין עַל מְצִיצָה זוֹ שֶׁהַכֹּל, (דְּכֵיוָן שֶׁעִקָּרוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֵין עָלָיו שֵׁם פְּרִי כְּלָל), וַאֲפִלּוּ הוּא בּוֹלֵעַ גַּם הַקְּלִפָּה וְהַגַּרְעִין, אֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק שֶׁהַכֹּל.

אֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה אֶלָּא כְּשֶׁנִּכָּר בְּמִקְצָת שֶׁהוּא פֶּרִי. אֲבָל אִם נִתְרַסֵּק עַד שֶׁאֵינוֹ נִכָּר כְּלָל מַה הוּא, כְּגוֹן, [רְבָּה] (לעקפאר) (פאוועדלא, לאטווערג) שֶׁמְּבַשְּׁלִין מִשְּׁזִיפִין וְקִטְנִיּוֹת שֶׁרִסְקָן לְגַמְרֵי וְכַדּוֹמֶה, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. וּבְדִיעֲבַד אִם בֵּרַךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן יָצָא. וְאִם רֹב דֶּרֶךְ אֲכִילַת אוֹתָן פֵּרוֹת הוּא עַל יְדֵי רִסּוּק שֶׁמְּרַסְּקִין אוֹתָן לְגַמְרֵי, מְבָרְכִין אַף לְכַתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן (ר"ב ר"ד ר"ה).

אֹרֶז וְדֹחַן (הירז ורייז) שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, אִם לֹא נִתְמַעֲכוּ, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְאִם נִתְמַעֲכוּ אוֹ שְׁטָחָן וְעָשָׂה מֵהֶן פַּת, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין אֹרֶז לְדֹחַן, כִּי מִצַּד הַדִּין עַל הָאֹרֶז מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְעַל הַדֹּחַן שֶׁהַכֹּל. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָנוּ סָפֵק אֵיזֶהוּ אֹרֶז וְאֵיזֶהוּ דֹחַן, לָכֵן יִרְא שָׁמַיִם לֹא יֹאכַל בֵּין דֹּחַן בֵּין אֹרֶז שֶׁנִּתְמַעֲכוּ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק שֶׁאֵין לוֹ פַּת מְבָרֵךְ בֵּין עַל הַדֹּחַן בֵּין עַל אֹרֶז שֶׁהַכֹּל וּלְאַחֲרֵיהֶם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת. עַל פַּת הֶעָשׂוּי מִקְּטָנִיּוֹת (תֶּרֶס) טֶענְגֶרָא קוּקְרִיטְז. מַאלֵיי"ע טִירְקִשֶׁען וויִיטְץ, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת שֶׁדַּרְכָּן בְּלֶחֶם וְזֶה, מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל (עַיֵּן פְּרִי מְגַדִּים סְמָן ר"ח, מִשְׁבְּצוֹת סָעִיף קָטָן י"א, וְשִׁיּוּרֵי בְּרָכָה סִימָן ר"ז). (דִּין עֵרֶב קְמָחִין, עַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ר"ח ס"ט).

עַל הַסֻּכָּר מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְכֵן הַמּוֹצִץ קָנִים מְתוּקִים, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְכֵן [קְנָמוֹן וְשׁוּשׁ] צימרינד ולאקריטץ שֶׁכּוֹסְסִין וּבוֹלְעִין רַק טַעַם וּפוֹלְטִין הָעִקָּר מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל.